

MATEIU I. CARAGIALE (25 martie 1885 - 17 ianuarie 1936)

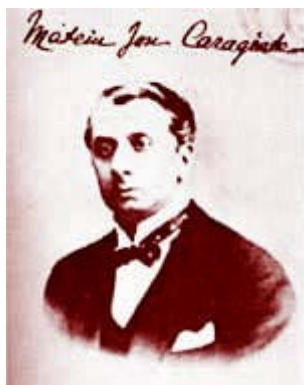

„Se putea vedea acum câțiva ani, trecând prin Piața Sf. Gheorghe, un bărbat care prin înfățișarea lui atrăgea numaidecât atenția. Era iarnă uscată, cu zăpadă scârțâitoare sub picioare. Bărbatul, cam între 45 și 50 de ani, era drept, părea solid și osos, dar nu gras. Fusese probabil mai slab și acum, prin vârstă, căpătase acea demnitate de volum a oamenilor maturi. Fața rasă era contractată, prin lăsarea mușchilor obrazilor în jos, într-o morgă solemnă. Pentru anotimp, era învederat insuficient îmbrăcat, deși se vedea că nu lipsa, ci dorința menținerii unei ținute uniforme determina această alegere. Purta pe cap un melon, așezat rigid ca un semițilindru, pe trup un pardesiu sau un demipalton ușor. Ghetele subțiri, corecte, încheiate anacronic cu nasturi, călcau de-a dreptul pe zăpadă. Melonul și demipaltonul băteau în verdele lucrurilor prea vechi, prea lustruite, deși ținuta omului era de o corectitudine înțepată, de mare gală. Contrastul între acest om ciudat și restul trecătorilor era așa de izbitor încât te gândeai pe dată la un boier scăpătat, inadapabil, la unul din acei aristocrați arheologici și plini de ceremonii, care înfruntă mucegaiul anilor și pe care Cocteau i-a văzut în jurul împărătesei Eugenia de Montijo. Totuși ceva nu admitea în totul această ipoteză. Deși cu privirea cultă, rafinată, omul era prea rigid în protocolul mersului său, ca să fie un aristocrat pur sânge” (George Călinescu - Istoria literaturii române de la origini până în prezent)

Acel domn care purta în toată ținuta o morgă autoimpusă nu era altcineva decât Mateiu I. Caragiale, fiul cel mare al lui Ion Luca Caragiale, rod al unei realții pe care marele dramaturg a avut-o cu Maria Constantinescu. Cei doi s-au despărțit în 1889. Tatăl s-a căsătorit apoi cu Alexandrina Burelly, aducându-și fiul în noua familie. Matei se născuse la 25 martie 1885, nelegitim, dar „a fost adoptat și crescut în atmosfera de armonioasă coeziune a soților Caragiale”. Copilul va păstra pentru părintele său, în ciuda unor trecătoare și nesemnificative răzvrătiri, o deferență și o pietate izvorâte, mai cu seamă, din exemplul „trudei literare, pe care tatăl său o ilustra la timpul acela cu intensitate”.

Studiază la Colegiul Sf. Gheorghe de la al cărui director, profesorul Anghel Demetriescu, deprinde „patima științei istorice și heraldice, desăvârșindu-și arta desenului stemelor și pictura miniaturală”. A învățat în țară și în străinătate, la Berlin, dar n-a finalizat studiile universitare, așa cum dorea tatăl lui. Ar fi avut o sarcină dublă: limba germană și dreptul. „M-am

dedat, în schimb, unei introspecții în ființa mea și unei retrospectivii în trecutul meu, pe cât de răbdătoare, pe atât de adânci”. Trăsăturile pe care el însuși le recunoaște apar în paginile de jurnal care au rămas de la Matei I. Caragiale, pentru că, de fapt, acesta îi este numele. Cine le citește constată că a iubit frumusețea stemelor, valoarea cuprinsă în ele, dar și muzica lui Bach, ascultată la biserica luterană din Sibiu, ori muzica lui Mozart, ce se putea auzi la catedrala Sf. Iosif din Capitală.

Îi plăceau, de asemenea, „promenadele solitare, amurgurile somptuoase sau fascinantele nopți înstelate, când singur cu sine visează la fantasiile imaginației sale”. Ispitit să intre în diplomație, îl găsim la San Remo, ca titular al Externelor. Ceea ce remarcăm este dragostea lui față de ce vede pe unde trece: „Se vântură aici (la San Remo) un lux a cărui vedere m-a făcut să renasc și să mă optimizez”. Aceeași încântare se observă când vorbește despre „vesela Iudită de pe poarta centrală a Domului, pe care o și mângâie, când la întoarcerea în țară se oprește, între două trenuri, la Milano”. La 22 iunie 1923 se căsătorește cu Marica Sion, una din fetele poetului George Sion, care era cu 25 de ani mai în vârstă decât el. Aceasta îi adusese o mică proprietate la Fundulea, în Ilfov, de care era foarte mulțumit. Se ocupa de gospodărirea ei. Înainte publicase în revista „Viața Românească”, în 1912-1913, vreo câteva poezii, precum: „Clio”, „Lauda cuceritorului”, apoi, „Grădinile amăgirii”, „Întoarcerea învinsului” și „Mărturisire”, salutate cu entuziasm de poetul Panait Cerna. Iată ce mărturisește despre sine Caragiale-fiul: „Sufletu-mi e-o floare rară ce muiată pare-n sânge, / Spulberată-i fu mireasma de-al restriștii aprig vânt, / E-o cântare-ndepărtată ce visări apuse plânge, / E o candelă uitată ce se stinge pe-un mormânt”. Versurile vor fi grupate în volum abia în 1936, sub titlul „Pajere”, la „Cultura Națională”. Poemele lui Matei Caragiale sunt în cea mai mare parte sonete cu teme istorice, creionând figuri legendare de domni și domnițe din istoria națională („Domnița”, „Trântorul”, „Aspra” etc.) În 1924 îi apare la aceeași editură nuvela „Remember”, concepută în mai multe etape. În 1929 ajunge în librării romanul „Craii de Curtea-veche”.

În 1930 anunța în revista „Gândirea” romanul în lucru cu titlul „Sub pecetea timpului”, din care publică un fragment. Va rămâne neterminat. În 17 ianuarie 1936, scriitorul moare la București. În 1965, Perpessicius va grupa opera lui Matei I. Caragiale într-un volum intitulat „Craii de Curtea-veche” și-i va realiza o prefață.

Matei I. Caragiale a trăit mai mult retras, în afara vieții literare, din cauza unui orgoliu exacerbant care i-a marcat existența. Încă din copilărie, a avut înclinația spre născocirea unei ascendențe nobiliare, dovedind interes pentru dobândirea de titluri și blazoane. Caracterul bizar al omului și al operei sale a creat o adevărată legendă mateină, un cult în rândul literaților rafinați, precum Ion Barbu, Ion Pillat etc.

Poeziile sale sunt în cea mai mare parte create pe câte o temă istorică națională. Se remarcă nostalgia trecutului, atracția spre somptuos și rafinement, stilizarea liniilor - elemente ce anunță proza de mai târziu. Proza lui îi aduce celebritatea,

deși scrie puțin. Nuvela „Remember” narează aventura tragică a lui Aubrey de Vere, descendent de lorzi, ființă învăluită în taină. Într-o atmosferă nocturnă, de vrajă și viciu, precum în aceea întâlnită la Oscar Wilde, este adus acest personaj straniu, frumos, cult, de o eleganță vestimentară desăvârșită, care se aruncă, sfârșindu-și viața, într-un canal berlinez. „Autorul cultivă și întreține misterul în jurul eroului, lăsând nedezlegată enigma unui destin ciudat, amestec de frumusețe și degradare”.

Principala operă a lui Matei Caragiale este romanul „Craii de Curtea-veche”, nu de prea mare întindere, dar dens în conținut și deosebit în formă. După douăzeci de ani de frământări, proza aceasta originală este dată spre a fi publicată mai întâi în revista „Gândirea”. Nu poate fi încadrată clar în genul romanesc sau nuvelistic. Sunt trei personaje principale, trei crai, Pașadia, „boier mare,

înrudit cu familiile domnești”; Pantazi, descendent din pirații mediteraneeni, și povestitorul însuși, un tânăr fascinat de viața aventuroasă și desfrânată a celorlalți. Lor li se alătură Gore Pirgu, geniu al răului, vicios fără pereche, călăuză demonică spre toate locurile infamante ale orașului. Narațiunea se compune dintr-o suită de evocări lirice, călătorii imaginare mirifice în spațiu sau în timp al acestor ființe făcute parcă numai din noapte. Paralel se desfășoară spectacolul crud și grotesc al unei lumi balcanice, degradante, de murdărie și corupție, în care eroii se cufundă cu aceeași voluptate. Spre ce s-ar îndrepta critica scriitorului? Spre demascarea unei lumi în declin, ce se află sub semnul fatalității; apoi o complicitate a protagoniștilor ce practică vicii inimaginabile în viața obișnuită; există și un plan misticoezoteric pentru că drumul lor, călăuziți de abjectul Gore Pirgu către casa vicioasă a Arnotenilor, „pare o copie răsturnată de o vrajă infernală, a călătoriei celor trei crai din Biblie spre Bethlehem și chiar numele personajelor ascund o taină, încep cu litera P”.

Dar, dincolo de latura sa fantastică și criptică, romanul are o notă realistă prin zugrăvirea degradării umane, trăind în chefuri și desfrâu pe fundalul unui oraș de la sfârșitul secolului al XIX-lea, de-un balcanism însușit atunci când ar fi trebuit să-l ocolim, dar nu se putea altfel. Această latură descinde, fără a o căuta anume, din Anton Pann, Nicolae Filimon, Ion Ghica și I. L. Caragiale însuși. De înrudirile spirituale dintre Matei Caragiale și tatăl său s-a ocupat criticul Paul Constantinescu, iar de deosebiri, Vladimir Streinu. Paradoxul: deși Matei Caragiale își concepe opera ca o replică „orgolioasă” la opera clasică și realistă a celebrului său tată, și scriitorul interbelic rămâne fidel culorii locale, realismului detaliilor și invenției verbale.

Oricâte similitudini s-ar încerca alături de opera lui Matei I. Caragiale, ea este, în ceea ce privește proza, „o minune a limbii noastre. Bogăția ei verbală, în care expresiile arhaice abundă, lasă cu mult în urmă mijloacele îndeobște întrebuințate în zugrăvirea mediilor urbane. (...)”

Ceea ce a văzut Matei Caragiale cu adevărat și a resimțit cu o rară intensitate este noaptea (...) în toate nuanțele și arătările ei. Amurgurile coplesitoare, serile «bete de umezeală» ale grădinilor, cele «dulci și line», nopțile «de catifea și de plumb», «searbăda lumină ce se cerne țesută cu apă» în apropierea zorilor, «cleștarul nopților de ger». (...) Sufletul meu sălbatic, care de obicei pare a ațipi zgribulit de o nemulțumire nedeslușită, nu începe a trăi pe deplin decât odată cu stingerea celor din urmă vâpăi ale amurgului; pe măsură ce se așterne vâlul serii renasc, mă simt mai eu, mai al meu”.

Matei Caragiale a descris și lucrurile, încăperile, mobilele, pietrele prețioase, costumele și nenumăratele obiecte care întocmesc decorul unei vieți de fast și voluptate, „somptuoasa singurătate a odăilor cu oglinzi adânci”, „gheața limpede și albastră” a safirelor de Ceylon, belșugul de „abanos și de mahon, de mătăsării, de catifele și de oglinzi”, „pânzeturile de Olanda, farfuriile și cristalurile de Boemia, argintăria suflată cu aur”, „policandrele care se înmiesc în oglinzi”...

Lumea exterioară există pentru acest scriitor într-o măsură nespus de mare. Pe I. L. Caragiale nu-l interesează decât omul care se mișcă și vorbește. Oamenii lui Matei Caragiale trăiesc însă cu fizionomii caracteristice printre lucruri care le răsfrâng și parcă le comentează. „Scriitorul acesta este un poet muzician a cărui artă cu puteri vrăjite și răscolitoare alcătuieste una din cuceririle cele mai prețioase ale literaturii noastre mai noi.(...) Sunt în paginile lui Matei Caragiale mai multe imnuri adresate naturii și trecutului, nobleții și frumuseții. Numai cine știe să le asculte cu reculegere poate avea măsura darului pe care ni l-a făcut Matei Caragiale și a recunoștinței cu care îi suntem îndatorați”.

Ați recunoscut desigur pe marele estetician al literaturii române Tudor Vianu, în „Arta prozatorilor români”.

Despre Matei Caragiale au scris toți marii critici ai literaturii române: George Călinescu, Tudor Vianu, Vladimir Streinu, Paul Constantinescu, Perpessicius, Eugen Lovinescu etc.

CLEOPATRA LUCA